

Stanisław Juszczyk

Uniwersytet Śląski w Katowicach

 <https://orcid.org/0000-0002-7775-6303>

**Jubileusz czterdziestolecia Katedry
Pedagogiki Wczesnoszkolnej i Pedagogiki Mediów
Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach –
geneza, przemiany problematyki badań, granty,
zamierzenia¹**

Wprowadzenie

Jednostki naukowo-dydaktyczne w dziedzinie nauk społecznych podlegają permanentnej ewolucji oraz przemianom dotyczącym głównie: 1) zatrudnianych pracowników badawczo-dydaktycznych, badawczych i dydaktycznych, 2) struktury organizacyjnej, 3) problematyki badań związanych głównie z: a) przemianami społecznymi, edukacyjnymi i kulturowymi, b) realizowanymi zajęciami dydaktycznymi i c) wprowadzaniem do ich treści wyników najnowszych badań zarówno teoretycznych, jak i empirycznych, d) organizowaniem seminariów i konferencji naukowych, e) podejmowaniem współpracy naukowo-badawczej krajowej i międzynarodowej, f) rozwojem kadry badawczo-dydaktycznej etc.

Na wizerunek naukowy i dydaktyczny Katedry wpływają zwykle jej pracownicy, jednak o jej prestiżu, randze naukowej decydują w du-

¹ W niniejszym tekście wykorzystano część materiału opublikowanego z okazji trzydziestolecia Katedry Pedagogiki Wczesnoszkolnej i Pedagogiki Mediów w pracy: S. Juszczyk: *Jubileusz 30-lecia Katedry Pedagogiki Wczesnoszkolnej i Pedagogiki Mediów – a rozwój pedagogiki wczesnoszkolnej i pedagogiki przedszkolnej w katowickim ośrodku akademickim*. W: *Rzeczywistość edukacyjna i kulturowa w sytuacji zmiany społecznej. Jubileusz 30-lecia Katedry Pedagogiki Wczesnoszkolnej i Pedagogiki Mediów*. Red. S. Juszczyk, M. Kisiel. Katowice: Katedra Pedagogiki Wczesnoszkolnej i Pedagogiki Mediów, 2010, s. 16–40.

zym stopniu jej kolejni kierownicy oraz pracujący w niej profesorowie. W trakcie czterdziestu lat funkcjonowania najpierw Zakładu Nauczania Początkowego, później Katedry Pedagogiki Wczesnoszkolnej, a w końcu Katedry Pedagogiki Wczesnoszkolnej i Pedagogiki Mediów kolejnymi jej kierownikami byli: prof. zw. dr hab. Henryk Moroz (1979–1996) – jej założyciel, wieloletni kierownik oraz inspirator podejmowania nowatorskich studiów teoretycznych i badań empirycznych z zakresu wczesnoszkolnej edukacji matematycznej); następnie prof. UŚ dr hab. Maria T. Michalewska (1996–2002); prof. zw. dr hab. Stanisław Juszczyk, który w 2003 roku został kuratorem Katedry, a od lutego 2005 roku jest jej kierownikiem. W omawianym okresie w Katedrze zatrudnieni byli między innymi: prof. zw. dr hab. Krystyna Duraj-Nowakowa, prof. zw. dr hab. Edyta Gruszczyk-Kolczyńska, prof. zw. dr hab. Wojciech Kojs, prof. zw. dr hab. Krystyna Heska-Kwaśniewicz, prof. zw. dr hab. Iwona Nowakowska-Kempns, prof. zw. dr hab. Jadwiga Kowalikowa, prof. zw. dr hab. Stanisław Palka, prof. dr hab. Jadwiga Włodek-Chronowska, prof. zw. dr hab. Bronisław Rocławski, prof. dr hab. Helena Synowiec, prof. UŚ dr hab. Piotr Barczyk, prof. UŚ dr hab. Jan Konior, prof. zw. dr hab. Igor Ryguła, prof. UŚ dr hab. Teresa Socha, prof. dr hab. Jerzy Zieliński, prof. dr hab. Erich Petlák, prof. dr hab. Tatiana Senko, prof. dr hab. Yuri Karandashev, prof. dr hab. Katarzyna Krasoń oraz profesorowie, którzy wnieśli swój twórczy i wybitny wkład w jej rozwój naukowy. Obecnie w Katedrze zatrudnionych jest pięciu samodzielnych pracowników naukowych: prof. zw. dr hab. Stanisław Juszczyk, dr hab. Alina Budniak, dr hab. Mirosław Kisiel, dr hab. Beata Mazepa-Domagala, dr hab. Irena Polewczyk i dr hab. Violetta Bojda; sześciu doktorów: Anna Brosch, Magdalena Christ, Monika Frania, Hewilia Hetmańczyk, Tomasz Huk, Eugeniusz Szymik, trzech asystentów: mgr Karolina Glinka, mgr Ewelina Kawiak, Magdalena Marekvia; trzech starszych wykładowców ze stopniem doktora: Małgorzata Mnich, Marcin Musioł, Anna Watoła i wykładowczyni mgr Zofia Malec.

Katedra przechodziła różne koleje losu, a zajmując się kształceniem nauczycieli przedszkola i edukacji wczesnoszkolnej, była traktowana w zróżnicowany sposób przez przedstawicieli specjalności nienauczyielskich w Instytucie Pedagogiki WPiPs. Po śmierci Pani Profesor Michalewskiej Katedrze groziła nawet likwidacja. Dziś jest samodzielną jednostką badawczo-dydaktyczną na Wydziale Pedagogiki i Psychologii, prowadzącą oryginalne i ważne pod względem poznawczym badania naukowe².

² Zob. S. Juszczyk: *Jubileusz 30-lecia Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Śląskiego (1976–2006). Rodowód – instytucjonalizacja – rozwój – zamierzenia*. „Chowanna” 2007, T. 2 (29), s. 183–184; Idem: *Jubileusz czterdzie-*

Rozwój Katedry Pedagogiki Wczesnoszkolnej i Pedagogiki Mediów w obszarach: zatrudniania w niej kolejnych profesorów tytularnych, poszerzenia problematyki badań i ich intensyfikacji oraz publikowania przez pracowników monografii naukowych i artykułów w punktowanych przez MNiSW czasopismach naukowych, prawidłowego rozwoju naukowego młodszych pracowników nauki, prowadzącego do uzyskania stopnia doktora habilitowanego oraz intencjonalnego zmierzania przez doktorów habilitowanych do uzyskania tytułu naukowego profesora poprzez swój planowany rozwój naukowy – oznacza świadomy i twórczy rozwój Katedry oraz realizację misji Uniwersytetu służenia ludziom i rozwiązywania problemów społecznych, edukacyjnych i kulturowych przez zatrudnionych w niej pracowników.

Autor nieniejszego opracowania ma na celu przedstawienie jedynie szkicu historii rozwoju Katedry, scharakteryzowanie ewolucji prowadzonych w niej badań statutowych (zwanym obecnie potencjałem badawczym) oraz badań w ramach grantów, a także współpracy międzynarodowej i wkładu jej pracowników w rozwój pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej w Polsce na przestrzeni ostatnich czterdziestu lat.

Zmiany strukturalne w Katedrze Pedagogiki Wczesnoszkolnej i Pedagogiki Mediów

Od 1 października 1979 roku swe funkcjonowanie na Wydziale Pedagogiki i Psychologii rozpoczął Zakład Nauczania Początkowego, kierowany przez ówczesnego doc. dr. hab. Henryka Moroza, który wcześniej był zatrudniony w Instytucie Pedagogiki Uniwersytetu Jagiellońskiego. Zakład ten w 1982 roku został przekształcony w Katedrę Pedagogiki Przedszkolnej i Nauczania Początkowego, a w 1992 roku – w Katedrę Pedagogiki Wczesnoszkolnej (która była kierowana przez prof. dr. hab. Henryka Moroza³)⁴.

stolecia Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Śląskiego (1976–2016). *Rodowód – instytucjonalizacja – rozwój – zamierzenia*. „Chowanna” 2016, T. 1 (46), s. 9–56.

³ Pałka S.: *Twórcze i aktywne życie prof. zw. dr. hab. Henryka Moroza*. W: *Twórczy rozwój nauczyciela*. Red. S. Juszczyk. Kraków: Impuls, 1996, s. 25–28; P. Kowolik: *Henryk Moroz*. „Edukacja Ustawiczna Dorosłych” 2006, nr 1, s. 99–100.

⁴ Łysek J.: *Działalność naukowo-badawcza Katedry Pedagogiki Wczesnoszkolnej*. W: *Teoretyczne odniesienia i praktyczne rozwiązania w pedagogice wczesnoszkolnej*. Red. S. Pałka. Katowice 1994, s. 64.

Wcześniej, tzn. w 1977 roku, utworzono na naszym Wydziale Pracownię Nauczania Początkowego, której pracownicy doprowadzili do powołania w roku akademickim 1997/1998 nowego kierunku studiów: nauczanie początkowe, którego pierwsi absolwenci opuścili mury Uniwersytetu w 1981 roku. Był to pierwszy kierunek studiów nauczycielskich na naszym Wydziale. W 1978 roku utworzono kolejny kierunek studiów nauczycielskich: wychowanie przedszkolne, a jego pierwsi absolwenci ukończyli studia w 1982 roku. Kierunek studiów: nauczanie początkowe był prowadzony w latach 1977–1992 roku, a kierunek: wychowanie przedszkolne – w latach 1978–1992. W 1992 roku Ministerstwo Edukacji Narodowej połączyło oba kierunki i powstał kierunek studiów: pedagogika wczesnoszkolna, którego pierwsi absolwenci w 1997 roku uzyskali uprawnienia do pracy w przedszkolach oraz nauczania w klasach I–III szkoły podstawowej. Nowy kierunek studiów został włączony do kierunku studiów: pedagogika, dlatego na WPiPs prowadzono kierunek studiów: pedagogika o specjalnościach nauczycielskich, nad którymi opiekę merytoryczną sprawowali pracownicy naszej Katedry, oraz o specjalnościach nienauczycielskich, którymi opiekowały się pozostałe katedry⁵.

W 1995 roku z Katedry Pedagogiki Wczesnoszkolnej wyłonił się Zakład Edukacji Lingwistycznej, kierowany przez prof. UŚ dr hab. Marią T. Michalewską, która rozpoczęła pracę w Katedrze w 1994 roku, a w 1996 roku powstał Zakład Dydaktyki Informatyki, kierowany przez prof. UŚ dr. hab. Stanisława Juszczyka.

Pani dr hab. Maria T. Michalewska została w 1995 roku kierownikiem Zakładu Edukacji Lingwistycznej oraz jednocześnie dyrektorem Instytutu Pedagogiki. W latach 1996–2003 Pani Profesor kierowała Katedrą Pedagogiki Wczesnoszkolnej, do której włączono Zakład Edukacji Lingwistycznej, i zorganizowała nauczycielskie studia licencjackie z pedagogiki wczesnoszkolnej z językiem angielskim. Badania statutowe Katedry w dalszym ciągu dotyczyły aktualnych problemów edukacji wczesnoszkolnej i wychowania przedszkolnego, jakkolwiek zostały zaakcentowane zagadnienia edukacji lingwistycznej, socjolingwistyki, bilingwizmu, co było nowością wśród innych katedr tego typu w Polsce, oraz metodyki nauczania języka polskiego jako rodzimego. Po śmierci Pani Profesor w 2003 roku Zakład Edukacji Lingwistycznej został zlikwidowany.

⁵ *Wybrane problemy pedagogiki wczesnoszkolnej*. Red. S. Pałka. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1988; H. Moroz, J. Łysek: *Stan i problematyka badawcza dydaktyki matematyki*. Słupsk: Wydawnictwo WSP w Słupsku, 1990; H. Moroz: *Podmiotowość ucznia w edukacji wczesnoszkolnej*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1995.

W 1999 roku Zakład Dydaktyki Informatyki przekształcono w Zakład Pedagogiki Medialnej, a po zmianie nazwy na Zakład Pedagogiki Mediów w dniu 1 lutego 2005 roku znalazł się w strukturze Katedry, która zmieniła wtedy nazwę na: Katedra Pedagogiki Wczesnoszkolnej i Pedagogiki Mediów, kierowanej przez prof. zw. dr. hab. Stanisława Juszczyka – wcześniej, bo od 1 lutego 2003 roku – Profesor S. Juszczyk był kuratorem Katedry. W dniu 1 października 2007 roku do struktury Katedry został włączony Zakład Pedagogiki Twórczości i Ekspresji Dziecka. Przekształcenia strukturalne i związana z nimi modernizacja problematyki badawczej spowodowały intensywny rozwój prowadzonych w Katedrze badań naukowych o szerszej już problematyce oraz zauważalny rozwój naukowy zatrudnionych w niej pracowników.

W 2009 roku, czyli roku jubileuszu trzydziestolecia, w Katedrze Pedagogiki Wczesnoszkolnej i Pedagogiki Mediów funkcjonowały trzy następujące zakłady: Zakład Pedagogiki Wczesnoszkolnej i Wychowania Przedszkolnego, kierowany przez dr hab. Mirosława Kisiela, Zakład Pedagogiki Twórczości i Ekspresji Dziecka, kierowany przez prof. UŚ dr hab. Katarzynę Krasoń, oraz Zakład Pedagogiki Mediów, kierowany przez prof. zw. dr. hab. Stanisława Juszczyka.

Z Katedry Pedagogiki Wczesnoszkolnej w 2002 roku wyłonił się także Zakład Arteterapii, przekształcony w 2006 roku w Katedrę Edukacji Muzycznej i Arteterapii, kierowaną przez prof. dr hab. Mirosławę Knapik.

Problematyka badań Katedry w latach 1979–2019

Z badaniami naukowymi prowadzonymi w uniwersyteckich jednostkach pedagogicznych związane są określone wymogi metodologiczne, etyczne i społeczne. Chodzi w nich między innymi o konstruowanie wiedzy na najwyższym możliwym poziomie według uznawanych paradygmatów w naukach społecznych i humanistycznych.

W latach osiemdziesiątych XX wieku pracownicy Katedry pod kierunkiem Profesora H. Moroza realizowali projekt badawczy pn. „Model procesu wychowania i kształcenia dzieci w wieku od 3 do 10 lat”, w którego ramach przygotowano wiele publikacji naukowych, w tym 10 monografii naukowych (zob. Spis najważniejszych monografii naukowych katedry)⁶ oraz zrealizowano następujące zadania badawcze:

⁶ J. Ł y s e k: *Działalność naukowo-badawcza Katedry Pedagogiki Wczesnoszkolnej*. W: *Teoretyczne odniesienia...*, s. 64–65.

1. Analiza i diagnoza aktualnie obowiązującego procesu wychowania i kształcenia dzieci w wieku od 3 do 10 lat (z uwzględnieniem potrzeb optymalizacji rozwoju psychoruchowego oraz założeń zreformowanego systemu oświaty i wychowania w Polsce).
2. Rozwiązanie problemów akceleracji ontogenezy mowy i myślenia dzieci w wieku od 3 do 10 lat a problemy mowy ojczystej (ze szczególnym uwzględnieniem nabywania umiejętności czytania i pisanie) oraz kształtowania wiedzy matematycznej.
3. Rozwiązanie problemów pracy dydaktyczno-wychowawczej z dziećmi, które mają trudności w nabywaniu umiejętności czytania i pisanie lub myślenia matematycznego, wynikające z różnych dysharmonii rozwojowych.
4. Rozwiązanie problemów kształtowania sfery emocjonalnej i społecznej u dzieci w wieku od 3 do 10 lat.
5. Rozwiązanie problemów wychowania przez sztukę dzieci w wieku od 3 do 10 lat.
6. Opracowanie założeń programu pracy naukowo-badawczej przedszkola-laboratorium i szkoły-laboratorium.

Prowadzono również wielowątkowe badania w zakresie diagnozy działalności matematycznej uczniów klas początkowych, a zespół w składzie: prof. dr hab. H. Moroz, prof. dr hab. E. Gruszczyk-Kolczyńska, dr J. Łysek i dr M. Wojnowska opracował narzędzie diagnostyczne, które w roku szkolnym 1988/1989 stało się obowiązującym w poradniach wychowawczo-zawodowych na terenie całego kraju⁷. Koncepcja diagnozowania trudności matematycznych pozwalała na:

- określenie struktury wiadomości i umiejętności matematycznych dzieci klas I-III,
- stwierdzenie nieprawidłowości w uczeniu się matematyki polegających na zaburzeniach i trudnościach oraz ustalenie zakresu ich występowania,
- wykazanie przyczyn trudności w uczeniu się matematyki, ich uwarunkowań i mechanizmów decydujących o tym, że dziecko źle funkcjonuje na lekcjach matematyki,
- określenie ogólnego programu działań naprawczych w formie zleceń do pracy korekcyjno-wyrównawczej.

W 1986 roku ówczesna Katedra Pedagogiki Przedszkolnej i Nauczania Początkowego włączyła się w Resortowy Program Badań Podstawowych nr III 30: „Unowocześnienie procesu dydaktycznego – model

⁷ E. Gruszczyk-Kolczyńska, H. Moroz, J. Łysek, M. Wojnowska: *Metoda diagnozy działalności matematycznej dzieci z klas początkowych. Podręcznik, zestaw testów, instrukcja do badania*. Warszawa: Wydawnictwo COMP W-Z, 1989.

dydaktyk szczegółowych”, a prof. dr hab. H. Moroz został kierownikiem tematu V.3: „Kształcenie matematyczne nauczycieli klas początkowych”. Realizacja tematu badawczego w latach 1986–1990 zaowocowała licznymi ważnymi poznawczo publikacjami oraz zastosowaniami praktycznymi, z których wiele umieszczanych było w materiałach wydawanych przez Zespół Koordynacyjny Programu.

W latach dziewięćdziesiątych XX wieku główny kierunek badań naukowych wyznaczała skuteczność kształcenia nauczycieli i uczniów klas początkowych, co było kontynuacją realizacji badań zapoczątkowanych w ramach Resortowego Programu Badań Podstawowych. Opracowania zespołu Katedry Pedagogiki Wczesnoszkolnej ukazały się w postaci dwóch prac zbiorowych wydanych pod redakcją prof. H. Moroz w latach 1993 i 1994, a ponadto publikowane w półroczniku „Chowanna”, „Życiu Szkoły” i w innych czasopismach pedagogicznych o zasięgu ogólnopolskim.

Od 1997 roku w Katedrze prowadzono badania naukowe o problematyce nadal skupionej wokół zagadnień pedagogiki przedszkolnej oraz wychowania przedszkolnego, jednak coraz wyraźniej była akcentowana problematyka edukacji lingwistycznej dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym. Problemy edukacji lingwistycznej stały się przedmiotem organizowanych cyklicznie, co dwa lata, pod kierownictwem prof. UŚ dr hab. Teresy M. Michalewskiej konferencji międzynarodowych, z udziałem lingwistów z Czech i Słowacji. W konferencjach uczestniczyli głównie polscy pedagogowie przedszkolni, wczesnoszkolni oraz specjaliści zajmujący się językiem dziecka⁸. Owocem tych konferencji było wiele prac zwartych i rozdziałów w pracach zbiorowych – zob. spis najważniejszych monografii Katedry.

W okresie tym powstało wiele innych interesujących prac naukowych, które znacząco poszerzyły dotychczasową problematykę badań naukowych realizowanych przez pracowników Katedry. Działania pracowników Katedry nie miały jednego określonego kierunku badawczego, ale wiele kierunków równoległych. Przykładowo, kierunki badawcze w 2000 roku obejmowały:

- 1) modernizację edukacji wczesnoszkolnej w warunkach zmiany społecznej;
- 2) edukację regionalną na szczeblu nauczania początkowego;
- 3) kształtowanie emocji w toku edukacji;
- 4) kształcenie i doskonalenie nauczycieli klas początkowych;

⁸ Zob. *Problemy edukacji lingwistycznej*. T. 1: *Kształcenie języka ojczystego dziecka*. Red. M.T. Michalewska, M. Kisiel. Kraków: Impuls, 2002; *Problemy edukacji lingwistycznej*. T. 2: *Różne aspekty edukacji lingwistycznej dziecka*. Red. M.T. Michalewska, M. Kisiel. Kraków: Impuls, 2002.

- 5) edukację lingwistyczną dziecka w okresie przedszkolnym i wczesnoszkolnym;
- 6) świadomość fonologiczną nauczycieli;
- 7) kwestię płci dziecka w powiązaniu z efektami jego edukacji językowej;
- 8) język czasopism i programów telewizyjnych dla dzieci.

W okresie tym, a dokładnie w latach 1998–2000, Zakład Pedagogiki Medialnej pod kierunkiem prof. S. Juszczaka prowadził projekt badawczy Komitetu Badań Naukowych 1 H01F 02715 zatytułowany: „Komunikacja interakcyjna ucznia z komputerem”. Owocem projektu była monografia oraz kilka artykułów w czasopismach naukowych, a także referaty wygłoszone na konferencjach.

Od 2002 roku zanotowaliśmy już pojawienie się głównych tematów badawczych, które w swym założeniu były obszerne i zawierały interdyscyplinarne ujęcie problematyki edukacji dziecka w ówczesnej rzeczywistości społecznej i kulturowej, na przykład tematy badań statutowych brzmiały: „Dziecko w świecie kultury medialnej” oraz „Dziecko w społeczeństwie postindustrialnym”.

Od 2003 roku badania empiryczne oraz analizy teoretyczne przeprowadzane przez pracowników Katedry zostały ujęte w jeden wspólny temat: „Dziecko w świecie wiedzy, informacji i komunikacji”, który kontynuowano w latach 2004 i 2005. Na tenże temat zorganizowano w 2004 roku międzynarodową konferencję naukową, której pokłosiem były dwie monografie oraz wiele artykułów w czasopismach naukowych i rozdziałów w pracach zbiorowych.

Ze względu na poszerzenie struktury Katedry o Zakład Pedagogiki Mediów – co spowodowało również poszerzenie podmiotu badań o kwestie związane z uczniami gimnazjów, szkół ponadgimnazjalnych, studentów, osób dorosłych i starszych, a także pogłębienie problematyki badań – główny problem badawczy realizowany w Katedrze w 2006 roku brzmiał: „Edukacja jednostki w społeczeństwie wiedzy, informacji i komunikacji”. W 2007 roku nastąpiło dalsze poszerzenie składu Katedry o Zakład Pedagogiki Twórczości i Ekspresji Dziecka, co implikowało dalsze uogólnienie problematyki badawczej, odzwierciedlonej w temacie: „Edukacja w społeczeństwie opartym na wiedzy: wieloznaczność rzeczywistości edukacyjnej, społecznej i kulturowej”. Planowano ten temat badań już w 2006 roku i dlatego stał się myślą przewodnią zorganizowanej przez pracowników Katedry dużej międzynarodowej konferencji naukowej. Celem organizatorów było podjęcie szerokiej dyskusji naukowej na temat edukacji dzieci, młodzieży i ludzi dorosłych w wymiarze teoretycznym i praktycznym. Analiza obu wymiarów, szczególnie w ówczesnej pogmatwanej, rozchwianej i niejednoznacznej rzeczywistości edukacyjnej, społecznej i kulturo-

wej, wydawała się ze wszech miar istotna. Analiza funkcjonowania dziecka w okresie przemian społecznych, specyfiki edukacji dzieci, młodzieży i ludzi dorosłych, poszukiwanie kontynuacji strategicznych celów edukacji na poszczególnych poziomach kształcenia, metody i formy nauczania z wykorzystaniem nowych technologii, kształtowanie u uczących się uniwersalnych umiejętności, wymaganych przez zmieniający się dynamicznie rynek pracy, modernizowane kompetencje nauczyciela, nowe role nauczyciela i uczącego się, aspekty aksjologiczne edukacji i rola w niej sztuki miały stanowić szerokie forum planowanych dyskusji naukowych. Wyeksponowano także wątek mediów, mających zaspokajać wielorakie potrzeby jednostki, oraz podjęto dyskusję na temat edukacji medialnej i kultury medialnej jednostek, grup społecznych i grup zawodowych w społeczeństwie opartym na wiedzy⁹. Przedstawiona problematyka konferencji zbieżna była z szerokim spektrum zainteresowań badawczych pracowników Katedry Pedagogiki Wczesnoszkolnej i Pedagogiki Mediów oraz ich współpracowników z polskich i zagranicznych ośrodków akademickich, w tym z Anglii, Niemiec, Norwegii, Słowacji i Czech.

W 2008 roku głównym tematem badawczym pracowników Katedry stały się „Edukacyjne implikacje poznawania, przeżywania i odkrywania rzeczywistości społecznej i kulturowej”. W ramach tematu poszczególne zakłady realizowały następujące zadania badawcze:

1. Eksploracja empiryczna bazowych elementów preparacji procesu edukacyjnego, a zatem diagnozowanie aktualnych warunków edukacji dziecka (Zakład Pedagogiki Wczesnoszkolnej i Przedszkolnej);
2. Rozumienie roli rodziny postindustrialnej, przedszkola i szkoły w przygotowaniu dziecka do życia w społeczeństwie wiedzy – w zakresie kompetencji kluczowych, w tym w doskonałym komunikowaniu się (Zakład Pedagogiki Wczesnoszkolnej i Przedszkolnej oraz Zakład Pedagogiki Mediów);
3. Przygotowanie jednostki do krytycznego odbioru i przekształcenia informacji o otaczającym świecie – w tym w zakresie umiejętności interpretacji tekstów kultury, a także krytycznej recepcji przekazów medialnych, głównie zaś umiejętności demaskowania falsyfikacyjnych kodów (Zakład Pedagogiki Mediów oraz Zakład Pedagogiki Twórczości i Ekspresji Dziecka);
4. Zwrócenie uwagi na konieczność rozbudowania kształcenia autorkreacyjnego, funkcjonującego niejako obok wiedzy merytorycznie związanej z realizowanym kierunkiem edukacji, w tym: a) umiejęt-

⁹ *Edukacja w społeczeństwie wiedzy – wieloznaczność rzeczywistości społecznej, kulturowej i edukacyjnej*. Red. S. Juszczyk, M. Musioł, A. Watoła. Katowice: Wydawnictwo PARA, 2007.

ności działań nietuzinkowych, a zatem kompetencji twórczych oraz b) skłonności komunikacyjnej i autorefleksyjnej generowanej za sprawą ekspresji siebie (Zakład Pedagogiki Twórczości i Ekspresji Dziecka).

Zgodnie z głównym tematem badań statutowych pracownicy Katedry zorganizowali kolejną międzynarodową konferencję naukową, która skupiła pedagogów z Polski, Czech i Słowacji.

W latach 2009–2011 w Katedrze realizowano główny temat badań statutowych, który brzmiał: „Rzeczywistość edukacyjna i kulturowa w sytuacji zmiany społecznej”. Związane z nim były dalsze publikacje i konferencje naukowe. W kolejnych latach 2012–2015 problematyka badań skupiała się w obszarze: „Pedagogika przedszkolna, wczesnoszkolna oraz pedagogika medialna w świecie ponowoczesnym”. Ich efektem były kolejne publikacje zwarte, artykuły w czasopismach parametryzowanych przez MNiSW oraz konferencje naukowe. Od 2016 roku problematyka badań w zakresie potencjału badawczego dotyczy subdyscyplin pedagogicznych rozwijanych w Katedrze, tj.: pedagogiki a) wczesnoszkolnej, b) przedszkolnej, c) medialnej, d) specjalnej, e) porównawczej, f) pedagogiki twórczości, g) logopedii oraz h) metodologii badań społecznych, i nosi tytuł: „Pedagogika przedszkolna, pedagogika wczesnoszkolna i kultura medialna dzieci, młodzieży i osób dorosłych”. Tak obszerna problematyka badań egzemplifikowana była w następujących celach szczegółowych: (1) polska i koreańska młodzież w świecie mediów cyfrowych; (2) krytyka metodologiczna w naukach społecznych; (3) *sharenting* jako zagrożenie prywatności dzieci; (4) obrazowe preferencje dorosłych jako pośrednik w kontakcie dziecka z ilustracją; (5) technologie obrazowania w komunikacji, sztuce i naukach społecznych; (6) zielona szkoła w kształtowaniu kompetencji środowiskowych uczniów klas początkowych; (7) zielone przedszkola w procesie wychowania dzieci i ich rozwój psychoruchowy; (8) grywalizacja w procesie kształtowania w uczniach motywacji; (9) muzyka, rytmika, taniec w edukacji wczesnoszkolnej – ich aspekty kulturowe; (10) gry klasyczne i gry komputerowe w edukacji dzieci; (11) rola TIK w edukacji dzieci; (12) rola smartfonu i e-booka w procesie wychowania i edukacji dzieci; (13) kompetencje matematyczne uczniów wczesnoszkolnych; (14) kompetencje zawodowe i społeczne współczesnego nauczyciela klas początkowych oraz jego warsztat pedagogiczny; (15) rola edukacji polonistycznej w edukacji wczesnoszkolnej; (16) umiejętności słuchowe dziecka; (17) kształtowanie postaw wobec jękania się w Polsce; (18) drama w edukacji dzieci – podstawy teoretyczne i badania empiryczne¹⁰.

¹⁰ Zob. *Edukacja w badaniach pedagogicznych. Problemy – koncepcje – rozwiązania*. Red. H. Hetmańczyk, E. Kawiak, M. Musioł. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2017.

Wskazane kierunki badawcze miały i nadal mają istotne znaczenie poznawcze i praktyczne, ponieważ są związane są z aktualnymi potrzebami edukacyjnymi i społecznymi w zmieniającej się rzeczywistości współczesnej Polski.

Uczestnictwo pracowników naukowo-dydaktycznych w krajowych i międzynarodowych projektach badawczych po 2000 roku oraz współpraca międzynarodowa

Pracownicy Katedry zawsze wykazywali dużą aktywność naukowo-badawczą zarówno w projektowaniu oraz realizacji badań indywidualnych, zespołowych, jak i w prowadzeniu badań we współpracy krajowej oraz międzynarodowej. W dalszej partii tekstu przedstawiono jedynie wybrane projekty badań, w których uczestniczyli pracownicy Katedry.

W ramach Programu Leonardo da Vinci: *Community Vocational Training Action Programme* (faza druga 2000–2006) Instytut Pedagogiki WPiPs (a w tym nasza Katedra) włączył się do projektu HALE – *Health and Languages for Europe* (CZ/05/B/P/LA/168009). Koordynatorem (promotorem) tego projektu był Uniwersytet Techniczny w Ostrawie. Koordynatorem modułu WP5 – „Socio-cultural module” oraz głównym partnerem modułu WP3 – „Health” był Uniwersytet Śląski w Katowicach. Pracą nad poszczególnymi zadaniami badawczymi kierował prof. zw. dr hab. S. Juszczak (koordynator obu modułów), a naukowcami współpracującymi byli: prof. zw. dr hab. A. Stankowski – odpowiedzialny za moduł socjokulturowy, oraz prof. UŚ dr hab. E. Syrek – odpowiedzialna za moduł na temat zdrowia. Naszymi partnerami w ramach projektu HALE były uczelnie wyższe i ośrodki badawcze w Austrii, Czechach, Grecji, Niemczech, Portugalii i Słowacji.

Wiele projektów badawczych zostało zrealizowanych w wyniku coraz ściślej współpracy z Katedrą Pedagogiki Uniwersytetu Konstantina Filozofa w Nitrze (Słowacja). Kilka prac badawczych powstało dzięki naszemu uczestnictwu w projekcie badawczym Słowackiej Akademii Nauk i Ministerstwa Szkolnictwa w Słowacji VEGA na lata 2001–2003, 1/0092/03: „Uwzględnienie zróżnicowania w podnoszeniu efektywności nauczania”. Kierownikiem projektu był prof. dr hab. E. Petlák, będący pracownikiem Katedry, a jego uczestnikami – prof. zw. dr hab. S. Juszczak, dr A. Budniak, dr M. Mnich i dr I. Polewczyk.

Kolejnym był projekt VEGA 1/3676/06 na lata 2006–2008: „Pedagogiczno-dydaktyczne czynniki motywujące uczniów do nauki”, kierowany przez prof. dr hab. E. Petlaka, z Uniwersytetu Konstantina Filozofa w Nitrze, finansowany przez Słowacką Akademię Nauk oraz Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego w Słowacji, a jego uczestnikami

byli: prof. zw. dr hab. S. Juszczak, dr A. Budniak, dr M. Mních, dr I. Polewczyk, dr A. Watoła, dr M. Musioł, dr D. Morańska i dr M. Kisiel.

Projekt VEGA 1/3632/06: „Drogi integracji. Etiologia pedagogiki integracyjnej i jej implementacja do praktyki pedagogicznej przy uwzględnieniu współczesnych trendów w edukacji”, kierowany był przez prof. dr. hab. Petera Seidlera z Uniwersytetu Konstantina Filozofa w Nitrze, finansowany przez Słowacką Akademię Nauk oraz Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego w Słowacji. Jego uczestnikami z ramienia Katedry były: dr I. Polewczyk, dr J. Gruba, dr B. Mazepa-Domagala, dr K. Krasoń. Należy nadmienić, że profesorowie Erich Petlák, Viera Kurincová i Petr Seidler w owym czasie pracowali w naszej Katedrze.

Europejski projekt badawczy na lata 2006–2008 „Słowacki, a także polski nauczyciel i jego kompetencje w Europie”, koordynowany był przez prof. dr hab. Gabrielę Porubską, ówczesnego dziekana Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Konstantina Filozofa w Nitrze, finansowany przez UE. Jego uczestnikami byli następujący pracownicy Katedry: prof. zw. dr hab. S. Juszczak, dr A. Watoła, dr M. Kisiel, dr B. Mazepa-Domagala, dr D. Morańska, dr B. Pitula.

Podjęto współpracę z prof. Dr. Alistairem Rossem z London Metropolitan University (Wielka Brytania), prof. Dr. Gerhardem Bensem z Fraunhofer Application Centre for Logistic Systems Planning and Information Systems (ALI) z Cottbus (Niemcy) oraz z prof. Dr. Haral-dem Nielsenem z Nesna University / College (Norwegia), w którym dr A. Watoła przedstawiła w 2006 roku cykl wykładów.

W latach 2009–2011 prof. S. Juszczak kierował grantem promotorskim dla mgr Moniki Frani pn.: „Wpływ edukacji medialnej na postrzeganie reklamy przez młodzież licealną”, finansowanym przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego w Polsce. Owocem projektu była obroniona z wyróżnieniem praca doktorska oraz monografia naukowa.

Z roku na rok rosła liczba zgłaszanych projektów badawczych, najpierw finansowanych przez Visegrad Fund, gdzie uzyskaliśmy trzy projekty związane z kształtowaniem nauczycielskich kompetencji medialnych, umiejętności pracy w środowisku wielokulturowym, następnie wykorzystania mediów cyfrowych w edukacji w badanych krajach: Polsce, Czechach, Słowacji i Węgrzech.

Kolejne projekty badawcze były kierowane do MNiSW, MEN i NCN, początkowo bez sukcesów. Z czasem zaczęliśmy pozyskiwać środki na finansowanie projektów badawczych realizowanych w Polsce i we współpracy ze Słowacją.

Do nawiązywania współpracy międzynarodowej wykorzystywaliśmy środki finansowe i możliwości stwarzane na przykład przez projekt POWR.03.05.00-IP.08-00-PZ1/17: „Zintegrowane Programy Uczelni”

w ramach ścieżki I, tytuł: *Zintegrowany Program Rozwoju Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach* na lata 2017–2019 oraz kolejny program WND-POWR.03.05.00-00-z117/17 na lata 2018–2022. W ramach tych projektów możliwe były wyjazdy studyjne do wybranych ośrodków akademickich krajów europejskich: Anglii, Niemiec, Włoch, Portugalii, Hiszpanii czy Chorwacji, gdzie mogliśmy zapoznać się także z innowacyjnymi metodami pracy ze studentami, takimi jak tutoring i korzystanie w pracy dydaktycznej z ICT, ze sposobami rozwijania kompetencji językowych, a także prowadzenia badań w zakresie przykładowo diagnozy i terapii logopedycznej wybranych zaburzeń mowy i wymowy wśród dzieci. Nawiązanie współpracy pozwoliło na aplikowanie projektu HORIZON 2020, finansowanego przez IRC (Europejską Radę do spraw Badań Naukowych), posiadającą budżet na lata 2014–2020 w wysokości 13 mld euro. Taki projekt opracowany przez dr Annę Brosch nt. „SAFICT – Empowering Children and Youth for the Safe Use of ICT as a Fundamental Stimulator of Conscious Culture of Trust” był składany bez sukcesu w 2017 roku i po wprowadzeniu istotnych zmian ponownie w 2018 roku. Jednak zespół w składzie dr Anna Watouła, dr Anna Brosch i dr Tomasz Huk w omawianym czasie uczestniczyli w projekcie HORIZON 2020: TICASS Grant number: 734602, Call: H2020-MSCA-RISE-2016, nt. „Technologies of Imaging in Communication, Art, and Social Sciences”, kierowanym przez pracowników Akademii Sztuki w Szczecinie, z udziałem naukowców z Niemiec, Czech, Anglii, Polski i Kenii.

Doktor Anna Brosch była także kierownikiem grantu NCN: 2017/01/X/HS6/00612 w latach 2017–2018 pn. „Zakres i uwarunkowania zjawiska »sharenting« wśród rodziców na portalu społecznościowym Facebook”. Owoce projektu są publikacje w czasopiśmie indeksowanym na liście A przez MNiSW oraz przygotowywana monografia naukowa, która zaowocuje wszczęciem postępowania habilitacyjnego przez dr A. Brosch.

Od wielu lat prowadzimy współpracę w ramach sieci naukowych z wybranymi wydziałami pedagogicznymi w Czechach i na Słowacji nt.: „Media cyfrowe w edukacji ucznia wczesnoszkolnego – konfrontacje polsko-czesko-słowackie”. Rezultatem współpracy było otrzymanie finansowania projektu VEGA 1/0913/15 w latach 2015–2017, nt. „Mediálna gramotnosť u žiakov primárneho vzdelávania v kontexte kooperácie rodiny a školy”, którego wykonawcą była Katedra Pedagogiki Wczesnoszkolnej z Katolickiego Uniwersytetu w Ružomberku we współpracy z naszą Katedrą, a kierownikiem projektu był prof. S. Juszczuk. W ramach projektu zorganizowano trzy międzynarodowe konferencje naukowe, a wyniki badań zostały opublikowane w artykule indeksowanym na liście A MNiSW oraz w monografii naukowej, która została wydana na Słowacji.

Bardzo efektywnie rozwija się od 2012 roku współpraca naszej Katedry w ramach sieci naukowej koreańsko-polskiej, w której jednostką wiodącą jest Hankuk University of Foreign Studies w Seulu, a problematyka badań nosi tytuł: „Culture and Media in Education of the Chosen Asian and European Countries”. Owocem tej współpracy naukowej są wspólne artykuły, publikowane w czasopismach naukowych z listy A i B MNiSW.

Od 2017 roku JM Rektor Uniwersytetu Śląskiego stwarza młodszym pracownikom nauki możliwości zdobywania środków na tzw. Małe Granty do wysokości 10 000 zł i wyjazdy zagraniczne w ramach tzw. programu „Mobilność kadry”. Z naszej Katedry dr Magdalena Christ uzyskała w 2018 roku finansowanie swojego projektu badawczego nt. „Rozwój psychoruchowy dzieci uczęszczających do leśnych przedszkoli w Polsce”, a dr Monika Frania w ramach programu mobilności wyjechała w 2018 roku do Universidade da Madeira w Portugalii.

Na zakończenie warto dodać, że w 2003 roku prof. S. Juszczak założył – we współpracy z Wydziałem Pedagogicznym Uniwersytetu Mateja Bela w Bańskiej Bystrzycy oraz Wydziałem Pedagogicznym Uniwersytetu Ostrawskiego w Ostrawie – „The New Educational Review” – kwartalnik pedagogiczny o zasięgu międzynarodowym (wydawany przez Wydawnictwo Adam Marszałek w Toruniu) i został jego redaktorem. Kwartalnik od wielu lat jest indeksowany na liście A MNiSW. Z kolei w 2006 roku Profesor, będąc redaktorem naczelnym półrocznika „Chowanna”, wprowadził go na listę B MNiSW.

Konkluzje

Każdy jubileusz skłania do refleksji nad tym, co zrobiliśmy do tej pory, i prowokuje do zadawania pytań o to, czy mogliśmy być bardziej aktywni, bardziej twórczy, czy nasze osiągnięcia w obszarze badań naukowych i publikacji ich wyników i dyskusji mogłyby być wyższe, czy w zakresie wprowadzania kolejnych specjalności studiów wyczerpaliśmy swe możliwości, podobnie jak w przypadku poziomu realizacji zajęć dydaktycznych, a w obszarze organizacyjnym czy mogliśmy przygotować więcej lepszych konferencji naukowych. Odpowiedź na tak sformułowane pytania brzmi: nie. Oczywiście, że moglibyśmy mieć wyższe osiągnięcia w wymienionych obszarach funkcjonowania jednostki naukowo-dydaktycznej. Jakkolwiek, na równi z Katedrą Pedagogiki Społecznej, Katedrą Pedagogiki Wczesnoszkolnej i Pedagogiki Mediów należy do najlepszych jednostek pod każdym względem na Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Śląskiego, co oznacza, że nadal będziemy starać się poszukiwać optymalnych rozwiązań prob-

lemów edukacyjnych, społecznych i kulturowych oraz publikować wyniki naszych badań w prestiżowych czasopismach naukowych. Działalność Katedry Pedagogiki Wczesnoszkolnej i Pedagogiki Mediów jest przykładem kontynuowania badań naukowych i ich upowszechniania, rzetelnego prowadzenia zajęć dydaktycznych dla przyszłych nauczycieli oraz organizowania życia naukowego wokół aktualnych problemów polskiej szkoły, przedszkola, funkcjonowania dzieci, młodzieży, osób dorosłych (w tym nauczycieli) oraz rodziny w sytuacji zmiany społecznej i wszechobecnych mediów. Zmieniająca się rzeczywistość społeczna, edukacyjna i kulturowa stanowi dla nas zarówno wyzwanie, jak i świadomość potrzeby systematycznego prowadzenia badań naukowych i zastosowania w praktyce pedagogicznej ich wybranych, najbardziej istotnych wyników.

Bibliografia

- Edukacja w społeczeństwie wiedzy – wieloznaczność rzeczywistości społecznej, kulturowej i edukacyjnej.* Red. S. Juszczyk, M. Musioł, A. Watoła. Katowice: Wydawnictwo PARA, 2007.
- Edukacja w badaniach pedagogicznych. Problemy – koncepcje – rozwiązania.* Red. H. Hetmańczyk, E. Kawiak, M. Musioł. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2017.
- Gruszczyk-Kolczyńska E., Moroz H., Łysek J., Wojnowska M.: *Metoda diagnozy działalności matematycznej dzieci z klas początkowych. Podręcznik, zestaw testów, instrukcja do badania.* Warszawa: Wydawnictwo COMP W-Z, 1989.
- Juszczyk S.: *Jubileusz 30-lecia Katedry Pedagogiki Wczesnoszkolnej i Pedagogiki Mediów – a rozwój pedagogiki wczesnoszkolnej i pedagogiki przedszkolnej w katowickim ośrodku akademickim.* W: *Rzeczywistość edukacyjna i kulturowa w sytuacji zmiany społecznej. Jubileusz 30-lecia Katedry Pedagogiki Wczesnoszkolnej i Pedagogiki Mediów.* Red. S. Juszczyk, M. Kisiel. Katowice: Katedra Pedagogiki Wczesnoszkolnej i Pedagogiki Mediów, 2010, s. 16–40.
- Juszczyk S.: *Jubileusz 30-lecia Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Śląskiego (1976–2006). Rodowód – instytucjonalizacja – rozwój – zamierzenia.* „Chowanna” 2007, T. 2 (29), s. 169–217.
- Juszczyk S.: *Jubileusz czterdziestolecia Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Śląskiego (1976–2016). Rodowód – instytucjonalizacja – rozwój – zamierzenia.* „Chowanna” 2016, T. 1 (46), s. 9–56.
- Kowolik P.: *Henryk Moroz. „Edukacja Ustawiczna Dorosłych” 2006,* nr 1, s. 99–100.

- Łysek J.: *Działalność naukowo-badawcza Katedry Pedagogiki Wczesnoszkolnej Uniwersytetu Śląskiego*. W: *Teoretyczne odniesienia i praktyczne rozwiązania w pedagogice wczesnoszkolnej*. Red. S. Palka. Katowice: Śląsk, 1994, s. 64-65.
- Moroz H., Łysek J.: *Stan i problematyka badawcza dydaktyki matematyki*. Słupsk: Wydawnictwo WSP w Słupsku, 1990.
- Moroz H.: *Podmiotowość ucznia w edukacji wczesnoszkolnej*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1995.
- Palka S.: *Twórcze i aktywne życie prof. zw. dr. hab. Henryka Moroz*. W: *Twórcze życie nauczyciela*. Red. S. Juszczyk. Kraków: Impuls, 1996, s. 25-28.
- Problemy edukacji lingwistycznej*. T. 1: *Kształcenie języka ojczystego dziecka*. Red. M.T. Michalewska, M. Kisiel. Kraków: Impuls, 2002.
- Problemy edukacji lingwistycznej*. T. 2: *Różne aspekty edukacji lingwistycznej dziecka*. Red. M.T. Michalewska, M. Kisiel. Kraków: Impuls, 2002.
- Wybrane problemy pedagogiki wczesnoszkolnej*. Red. S. Palka. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1988.

Stanisław Juszczyk

40th Anniversary of the Department of Early Childhood Education and Media Pedagogy at the University of Silesia in Katowice – Genesis, Changes in Research Issues, Grants, Plans

Summary: The article is devoted to the analysis of scientific achievements of researchers and teachers of the Department of Early Childhood Education and Media Pedagogy of the University of Silesia in Katowice during forty years of its functioning in this academic centre. These achievements are presented against the background of the development of theoretical studies and empirical research conducted in leading academic centres in Poland in the field of preschool pedagogy, early-school pedagogy and media pedagogy.

Keywords: pre-school pedagogy, early-school pedagogy, media pedagogy

Stanisław Juszczyk

40-jähriges Jubiläum des Lehrstuhls für frühkindliche Bildung und Medienpädagogik der Schlesischen Universität in Katowice – Genese, Neuorientierung der Forschungsproblematik, Zuschüsse, Vorhaben

Zusammenfassung: Der vorliegende Beitrag beinhaltet Analyse wissenschaftlicher Leistungen aller Mitarbeiter des Lehrstuhls für frühkindliche Bildung und Medienpsychologie der Schlesischen Universität in Katowice innerhalb

dessen 40-jährigen Tätigkeit in dem akademischen Milieu. Diese Leistungen werden hinsichtlich der Entwicklung theoretischer Studien und der in führenden Hochschulzentren angestellten empirischen Forschungen im Bereich der Vorschulpädagogik, frühkindlicher Bildung und Medienpädagogik dargestellt.

Schlüsselwörter: Vorschulpädagogik, frühkindliche Bildung, Medienpädagogik